

DIAGNOZA

USŁUG MIESZKALNICTWA
TRENINGOWEGO I WSPOMAGANEGO
W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM

2025

Fundusze Europejskie
dla Rozwoju Społecznego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Projekt "Społeczna Równowaga" realizowany w ramach programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, działania 04.13 Wysokiej jakości system włączenia społecznego.

Spis treści

Wstęp	4
Najważniejsze dane	5
Metodologia badania	8
1. Stan mieszkalnictwa treningowego i wspomagane- go w województwie podkarpackim	9
2. Ocena wsparcia	17
3. Utrudnienia w świadczeniu wsparcia	22
4. Plany wdrożenia/rozwinięcia wsparcia	25
5. Część jakościowa badania – FGI z podkarpackimi jednostkami... 28	
6. Mieszkalnictwo wspomagane i treningowe – wartości	30
7. Dotychczasowe doświadczenia – dobre praktyki	32
8. Bariery i trudności – obecny system wsparcia	34
9. Oczekiwane formy wsparcia	37
Wnioski	39

Informacja o prawach autorskich i licencji.

Raport został opracowany przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie w trakcie realizacji projektu „Społeczna równowaga” w ramach programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Działanie 04.13 Wysokiej jakości system włączenia społecznego.

Niniejszy utwór jest chroniony prawem autorskim. Autorem raportu jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie, będący właścicielem autorskich praw majątkowych do utworu. Raport został opracowany zespołowo przez pracowników instytucji i eksperta zewnętrznego w ramach realizacji ww. projektu.

Opracowanie raportu:

dr Mateusz Stopa – ekspert zewnętrzny

Renata Kochan – specjalista ds. badań w Zespole Badań i Analiz ROPS w Rzeszowie.

Raport został udostępniony na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa (CC BY 4.0): <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Zgodnie z warunkami tej licencji można kopiować, rozpowszechniać, prezentować i wykorzystywać ten materiał, również do celów komercyjnych, a także tworzyć utwory zależne (opracowania) i je wykorzystywać, pod warunkiem uznania autorstwa, tj. wskazania instytucji jako autora, podania linku do licencji oraz określenia, czy wprowadzono zmiany.

Przykładowe oznaczenie przy wykorzystaniu raportu:

Opracowanie: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie, na licencji CC BY 4.0, projekt finansowany z FERS 2021–2027.

Źródło: <https://www.rops.rzeszow.pl/>

Rzeszów, wrzesień 2025 r.

Wstęp

Usługi mieszkalnictwa treningowego i wspomaganego to działania realizowane w ramach procesu deinstytucjonalizacji usług społecznych. Przemawiająca za nim idea świadczenia usług w środowisku beneficjenta oznacza, cytując za profesorem Mirosławem Grewińskim, „rozwój w obrębie społeczności zindywidualizowanych usług o wysokiej jakości, w tym zapobiegających umieszczaniu dzieci i osób dorosłych w zakładach pomocy społecznej – oraz przeniesienie zasobów ze stacjonarnych zakładów opieki długoterminowej w celu świadczenia nowych usług, aby zapewnić długoterminową trwałość wdrożonych rozwiązań”¹. Mieszkania treningowe i wspomagane wydają się idealnie wpisywać w powyżej przytoczoną definicję, a mimo to ich skala w kraju, w tym w województwie podkarpackim, jest w dalszym ciągu niewielka. Według danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej za rok 2024 liczba podmiotów prowadzących wsparcie w kraju wynosi – na poziomie gminnym 1725, na poziomie powiatowym – 368². W województwie podkarpackim wg danych za 2023 r. znajdowało się 36 mieszkań treningowych i wspomaganych, co w porównaniu do danych MRiPS z 2022 r. ukazujących 37 mieszkań, wskazuje na spadek wsparcia³. Według wyników badania z raportu pt. „Mieszkalnictwo chronione – analiza potrzeb na Mazowszu” autorstwa prof. Mirosława Grewińskiego, dr Joanny Lizut, dr Krzysztofa Chaczko, dr Eweliny Zdebskiej i Pawła Rabieja koszty utrzymania wsparcia, jakim są mieszkania treningowe lub wspomagane (wtedy chronione) były o 30% – 70% niższe, niż w przypadku DPS⁴. Jest to zatem rozwiązanie racjonalne pod względem finansowym, stanowiące kolejny argument przemawiający za jego dalszym rozwojem. Celem badania była diagnoza skali i zakresu świadczenia usług mieszkalnictwa treningowego i wspomaganego w województwie podkarpackim na poziomie obecnie udzielanego wsparcia, perspektywy jego rozwoju w przyszłości, z uwzględnieniem czynników sprzyjających i hamujących ich powstawanie. W tym celu w projekcie badawczym zastosowano metodę ilościową i jakościową, co dało pełny obraz problematyki badawczej, nie tylko w ujęciu danych liczbowych, ale

¹ M. Grewiński, J. Lizut, K. Chaczko, E. Zdebska, P. Rabieja, Polskie Towarzystwo Polityki Społecznej, *Mieszkalnictwo chronione – analiza potrzeb na Mazowszu*, Warszawa 2021, s.6.

² Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Statystyka za rok 2024.
<https://www.gov.pl/web/rodzina/statystyka-za-rok-2024>.

³ Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie, *Diagnoza usług społecznych województwa podkarpackiego z 2023 r.*, s. 24.

⁴ Ibid, M. Grewiński, J. Lizut, K. Chaczko, E. Zdebska, P. Rabieja, Polskie Towarzystwo Polityki Społecznej, *Mieszkalnictwo chronione – analiza potrzeb na Mazowszu*, Warszawa 2021, s.6.

również wypowiedzi specjalistów, które niejednokrotnie wносиły nowe, wartościowe informacje, dotyczące wsparcia.

Najważniejsze dane

Badanie ilościowe

Stan mieszkalnictwa treningowego i wspomaganego w województwie podkarpackim

- W porównaniu z sytuacją mieszkań treningowych i wspomaganych w 2022 r. zauważalny jest wzrost liczby tego typu mieszkań o 10. Łączna liczba mieszkań treningowych i wspomaganych w czerwcu 2025 r. wyniosła 47;
- W województwie podkarpackim istniało więcej mieszkań treningowych(26) niż wspomaganych (21);
- Liczba beneficjentów mieszkań wynosiła w sumie 79, w tym 31 osób korzystało z mieszkań treningowych, a 48 ze wspomaganych;
- W usługach świadczonych w mieszkaniach treningowych i wspomaganych zatrudnionych było łącznie 66 pracowników – 27 z nich pracowało w mieszkaniach treningowych, a 39 w mieszkaniach wspomaganych;
- Średni miesięczny koszt funkcjonowania mieszkania treningowego w województwie podkarpackim wynosił 4 043 zł, a wspomaganego – 3 572 zł;
- Odnotowano spadek łącznej liczby miejsc w mieszkaniach treningowych i wspomaganych ze 130 na 129, który może być efektem zmian w zapisach Rozporządzenia Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 30 października 2023 r. ⁵ w sprawie mieszkań treningowych i wspomaganych, ograniczających maksymalną liczbę beneficjentów mogących zamieszkiwać jedno mieszkanie;
- Obszarem koncentracji wsparcia był powiat leżajski, który prowadził 5 mieszkań treningowych i tyle samo wspomaganych. Na terenie 11 powiatów nie ma tego rodzaju wsparcia;
- Wsparcie skoncentrowane było na osobach z niepełnosprawnościami – 12 jednostek świadczyło usługi dla 51 beneficjentów. Usługa nie była kierowana do pięciu grup: osób opuszczających młodzieżowy ośrodek

⁵System Informacji Prawnej LEX, Mieszkania treningowe i wspomagane, Rozporządzenia Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 30 października 2023 z dnia 30 października 2023 r. w sprawie mieszkań treningowych i wspomaganych. Mieszkania treningowe i wspomagane. - Dz.U.2023.2354 - OpenLEX.

wychowawczy, osób opuszczających zakład poprawczy, osób opuszczających schronisko dla nieletnich, osób w kryzysie zdrowia psychicznego, osób opuszczających okręgowy ośrodek wychowawczy;

- Średni okres korzystania z mieszkań treningowych i wspomaganych wynosił od sześciu miesięcy do roku;
- Najczęstszym źródłem finansowania mieszkań były środki jednostek samorządu terytorialnego.

Ocena wsparcia

- Najczęstszym czynnikiem wdrożenia i rozwoju wsparcia była potrzeba zgłaszana przez beneficjentów;
- 67% jednostek biorących udział w badaniu uznało, że usługi świadczone w mieszkaniach treningowych i wspomaganych osiągają wyższą efektywność niż te realizowane w placówkach stacjonarnych pomocy społecznej;
- Indywidualizm, swoboda przestrzenna, poświęcony czas i zakres działań to czynniki wpływające na większą efektywność usług świadczonych w mieszkaniach treningowych i wspomaganych, w stosunku do placówek stacjonarnych;
- Usługi świadczone w mieszkaniach treningowych i wspomaganych mają znaczący wpływ na rozwój umiejętności takich jak: nawiązywanie i utrzymanie kontaktów społecznych, załatwianie spraw osobistych i urzędowych, uczestnictwo w życiu społeczności lokalnej, zaspokajanie codziennych potrzeb (w tym robienie zakupów i przygotowywanie posiłków), wykonywanie czynności niezbędnych w codziennym funkcjonowaniu, w tym przemieszczanie się, utrzymywanie higieny oraz samoobsługa.

Utrudnienia w świadczeniu wsparcia

- Najczęstszą przeszkodą w rozwoju lub wdrożeniu wsparcia są kwestie finansowe, w szczególności ograniczona dostępność do zasobów lokalowych gmin i powiatów;
- Czynniki materialne odgrywają istotną rolę w ograniczaniu możliwości jednostek do świadczenia usług w formie mieszkań treningowych i wspomaganych. Natomiast w kontekście podejmowania decyzji o wdrożeniu wsparcia ich znaczenie jest zdecydowanie mniejsze;
- 67% jednostek wskazało, że nie napotykało trudności w świadczeniu wsparcia w postaci mieszkań wspomaganych lub treningowych. Wśród pozostałych jednostek najczęstszymi przeszkodami były trudności administracyjno-biurokratyczne oraz problemy związane z finansowaniem wsparcia;
- 67% jednostek wskazało, że nie doświadczyło sytuacji rezygnacji ze wsparcia.

Plany wdrożenia/rozwinięcia wsparcia

- Aż 70% biorących udział w badaniu jednostek nie planowało rozwinięcia/wdrożenia wsparcia w formie mieszkalnictwa treningowego i wspomagane;
- Na podstawie pozytywnych deklaracji dotyczących realizacji wsparcia w przyszłości, można zakładać wzrost liczby zaangażowanych jednostek do 57. Zdecydowana część jednostek, które planowały realizować wsparcie w przyszłości, chciało skoncentrować je na grupie osób z niepełnosprawnościami.

Badanie jakościowe

- Zdaniem uczestników zogniskowanej dyskusji grupowej mieszkania wspomagane i treningowe promują niezależne życie i samodzielność;
- Według opinii jednostek realizujących wsparcie, skuteczność udzielanych świadczeń zależy od następujących działań: solidne planowanie i rzetelna diagnoza potrzeb w ramach wspieranej społeczności lokalnej, bieżące zarządzanie finansami i zasobami z uwzględnieniem średnio i długoterminowych planów, realistyczne cykle treningowe i jednoznacznie określona rola opiekunów;
- Zdaniem osób, biorących udział w badaniu, największą barierą rozwoju wsparcia jest brak systemowych rozwiązań finansowych ze strony państwa;
- Do najważniejszych oczekiwań dotyczących form wsparcia w prowadzeniu mieszkań treningowych i wspomaganych zaliczono: systemowe wsparcie ze strony budżetu państwa, centralizację systemu finansowania przy jednoczesnej deinstytucjonalizacji usług w terenie, wprowadzenie dotacji celowej na usługi społeczne, zawieranie wieloletnich umów finansowania, skuteczną koordynację usług na poziomie ministerialnym i międzyinstytucjonalnym, a także lepsze rozumienie potrzeb oraz większą elastyczność zarówno w zakresie dotowania, jak i zatrudniania personelu.

Metodologia badania

Do projektu badawczego wykorzystano dwie metody badań: ilościową i jakościową. W ramach badania ilościowego wykorzystano technikę CAWI (Computer-Assisted Web Interview), czyli ankiety internetowej, do realizacji której posłużono się programem LimeSurvey. Udział w badaniu wzięło 189 jednostek: 160 ośrodków pomocy społecznej, czyli wszystkie jednostki typu Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej, Miejskie Ośrodki Pomocy Społecznej, Miejskie Ośrodki Pomocy Rodzinie, Miejsko- Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej, Ośrodki Pomocy Społecznej, Centra Usług Społecznych, a także 21 Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie oraz 8 organizacji niepublicznych prowadzących mieszkania. Na podstawie aktualnego rejestru mieszkań treningowych i wspomaganych, prowadzonego przez Podkarpacki Urząd Wojewódzki, do udziału w badaniu dodatkowo zaproszono stowarzyszenia, fundacje oraz jeden Dom Pomocy Społecznej, wskazane w tym dokumencie jako jednostki realizujące ten rodzaj wsparcia. Respondentami badania byli pracownicy ośrodków/stowarzyszeń lub osoby decyzyjne. W celu weryfikacji poprawności przygotowanego narzędzia badawczego przeprowadzono jedno badanie pilotażowe. Drugim etapem było badanie jakościowe, realizowane techniką zogniskowanych wywiadów grupowych. Badanie zostało przeprowadzone 1 lipca 2025 roku w formie zdalnej, a jego uczestnikami byli przedstawiciele podkarpackich podmiotów sektora usług społecznych, prowadzących mieszkania wspomagane lub treningowe. W wywiadach grupowych uczestniczyli reprezentanci Centrum Usług Społecznych w Adamówce, Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Tarnobrzegu, Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelleksualną z oddziałów w Jarosławiu i Krośnie, Stowarzyszenia „Dobry Dom”, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Przeworsku, Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sanoku, Domu Pomocy Społecznej dla Kombatantów w Rzeszowie oraz Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Białobrzegach.

Dobór uczestników został przeprowadzony w sposób celowy, w celu zapewnienia zróżnicowanych doświadczeń i perspektyw, uwzględniając:

- **Grupe docelową usługi społecznej:** osoby z niepełnosprawnościami, osoby starsze, osoby w kryzysie bezdomności, osoby opuszczające pieczę zastępczą oraz osoby znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej.
- **Typ podmiotu realizującego usługę:** instytucje publiczne szczebla gminnego i powiatowego oraz organizacje pozarządowe, w tym stowarzyszenia.

Badanie było nagrywane za zgodą uczestników, a na podstawie uzyskanego materiału, dokonano transkrypcji i kodowania treści.

Docelowym problemem badawczym niniejszego projektu było ustalenie przyczyny obecnego stanu mieszkań treningowych i wspomaganych w województwie podkarpackim, w podziale na jego powiaty, grupy beneficjentów, typ mieszkania. Celem badania była diagnoza świadczenia usług mieszkalnictwa w województwie podkarpackim, a także efektów dotychczas udzielonego wsparcia. Szczegółowa metodologia badania znajduje się w załączniku raportu.

1. Stan mieszkalnictwa treningowego i wspomaganego w województwie podkarpackim

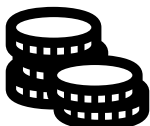
Dane z przeprowadzonego w czerwcu 2025 r. badania wskazują, że w województwie podkarpackim znajdowało się 47 mieszkań, w tym 21 treningowych i 26 wspomaganych. Liczba miejsc w mieszkaniach w sumie wynosiła 129, w tym 54 w mieszkaniach treningowych, 75 w mieszkaniach wspomaganych. Liczba wolnych miejsc ogółem była równa 50, w tym 25 w mieszkaniach treningowych i tyle samo w mieszkaniach wspomaganych.

Liczba beneficjentów mieszkań wynosiła 79, z czego 31 osób korzystało z mieszkań treningowych, a 48 ze wspomaganych. Liczba osób oczekujących na wsparcie wynosiła kolejno 13 i 18.

Liczba etatowych pracowników jednostek prowadzących mieszkania treningowe i wspomagane wynosiła 66. W mieszkaniach treningowych świadczyło usługę 27 z nich, natomiast w mieszkaniach wspomaganych 39.

Średni miesięczny koszt funkcjonowania mieszkania treningowego na osobę wynosił ponad 4 043 zł, natomiast mieszkania wspomagane ponad 3 572 zł.

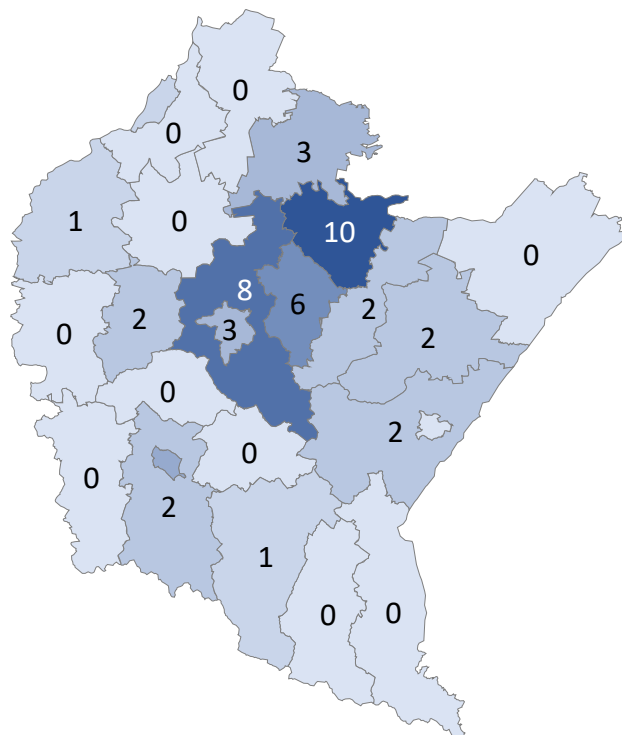
Wyniki badania wskazują na wzrost zakresu świadczenia wsparcia w porównaniu z danymi zawartymi w „Diagnozie usług społecznych województwa podkarpackiego z 2023 r.”, pochodzącymi ze sprawozdania Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej za rok 2022⁶. Wskazywano wtedy, że w województwie podkarpackim było 37 mieszkań chronionych, co świadczy o wzroście liczby mieszkań o 10. Interesująca jest zmiana proporcji liczby typów wsparcia, a mianowicie wzrostu liczby mieszkań wspomaganych, względem treningowych. O ile na podstawie danych ze wspomnianej wcześniej diagnozy dowiadujemy się, że w województwie podkarpackim funkcjonowało 29 mieszkań treningowych i 8 wspomaganych, to stan na czerwiec 2025 r. wskazywał na większą skalę mieszkań wspomaganych, wynoszącą 26 i 21 mieszkań treningowych. W 2022 roku było 130 miejsc w mieszkaniach treningowych i wspomaganych w sumie, co w porównaniu do wartości za badany okres mówi o spadku, szczególnie biorąc pod uwagę większą liczbę samych mieszkań⁷. Przyczyną tego jest zmiana przepisów ograniczająca liczbę osób w mieszkaniach do sześciu. Warto dodatkowo wskazać, że liczba mieszkań przeznaczonych dla konkretnych grup beneficjentów była większa niż ich łączna liczba, ponieważ mieszkanie może być przeznaczone dla kilku grup, zależnie od obecnych potrzeb. Odnotowano spadek liczby beneficjentów wsparcia – 79 w 2025 r. przy 92 w 2022 r. Prawie dwukrotnie wzrosła liczba osób oczekujących na wsparcie – z 16 w 2022 r. na 31 w 2025 r. Zauważalne było zjawisko wzrostu liczby mieszkań, przy jednoczesnym spadku liczby beneficjentów oraz rosnącym zapotrzebowaniu na tego rodzaju wsparcie. Fakt niewykorzystania zasobów jednostek może sygnalizować problemy na podłożu formalnego korzystania ze wsparcia lub kwestii finansowych. Liczba etatowej kadry zajmującej się mieszkaniem treningowymi i wspomagany wynosiła 66. Analiza wskazuje, że na każdego z 79 beneficjentów przypadał mniej niż jeden specjalista. Największą skalę udzielanego wsparcia odnotowano w powiecie leżajskim, gdzie działalność prowadziło stowarzyszenie „Dobry Dom” z Woli Zarzyckiej, obsługując łącznie 5 mieszkań treningowych oraz 5 mieszkań wspomaganych. Kolejnym istotnym obszarem był powiat rzeszowski, w którym funkcjonowało 8 mieszkań – w tym 5 mieszkań treningowych prowadzonych przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Rzeszowie oraz 3 mieszkania wspomagane zarządzane przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Boguchwale. Usługi mieszkalnictwa koncentrują się w centralnych powiatach województwa podkarpackiego, a 11 powiatów (44%) nie prowadziło mieszkań treningowych ani wspomaganych. Powiatami, w których mieszkańcy nie mieli dostępu do

⁶ Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie, Diagnoza usług społecznych województwa podkarpackiego z 2023 r., s. 24.

⁷ Ibid, s. 37.

wspomnianych usług, prowadzonych przez ośrodki pomocy społecznej lub organizacje pozarządowe był powiat bieszczadzki, brzozowski, dębicki, jasielski, kolbuszowski, leski, lubaczowski, stalowowolski, strzyżowski, tarnobrzeski oraz miasto Przemyśl.

Mapa 1. Liczba mieszkań treningowych i wspomaganych w województwie podkarpackim w podziale na powiaty

Obsługiwane przez usługę Bing
© Microsoft, OpenStreetMap

Tabela 1. Typ wsparcia realizowanego przez podkarpackie jednostki

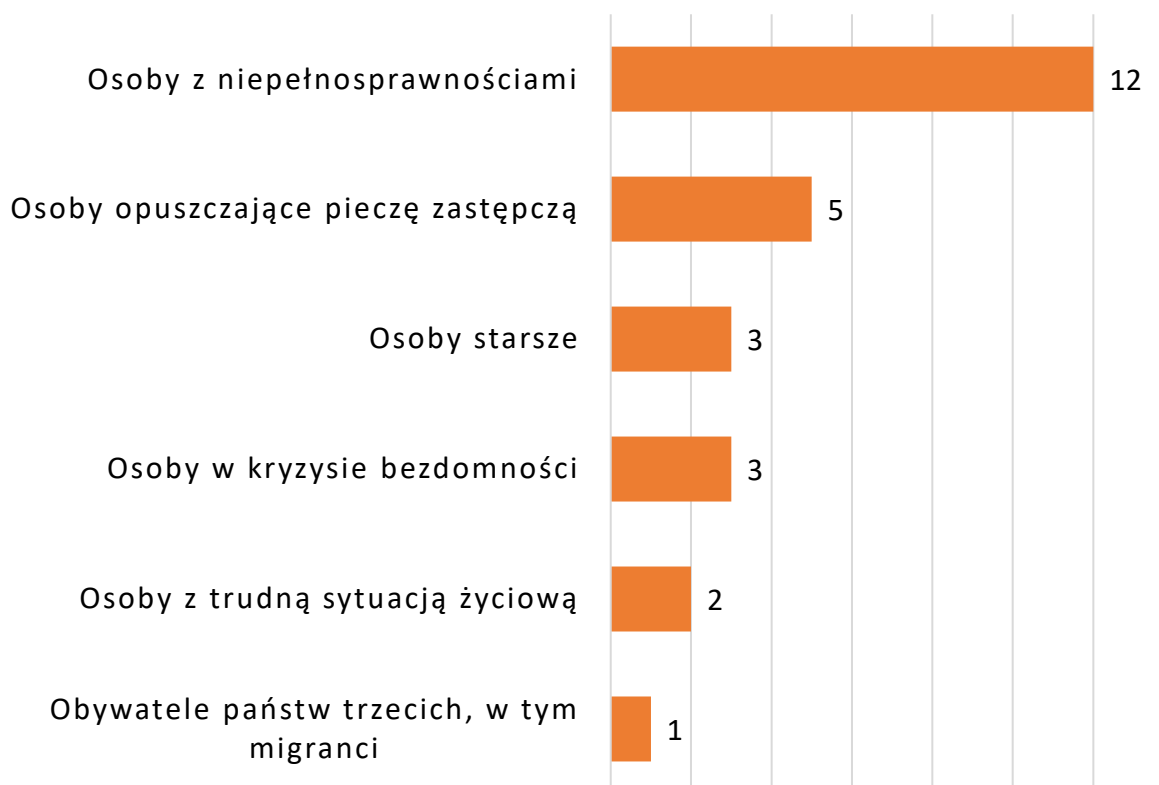
Mieszkania treningowe
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Przemyślu
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tarnobrzegu
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Mielcu
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Rzeszowie
Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Krośnie
Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „Poprowadź Mnie przez Świat” w Rudniku nad Sanem
Mieszkania wspomagane
Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Białobrzegach
Dom Pomocy Społecznej dla Kombatantów w Rzeszowie
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Boguchwale
Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Przeworsku

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Markowej
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku
Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Inteluktualną Koło w Jarosławiu
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Jarosławiu
Fundacja im. ks. Czesława Wali w Rudniku nad Sanem
Centrum Usług Społecznych w Adamówce
Miejsko - Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej Sędziszowie Małopolskim
Mieszkania treningowe i wspomagane
Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Inteluktualną Koło w Krośnie
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Krośnie
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Gminie Miasto Rzeszów
Stowarzyszenie „Dobry Dom” Wola Zarczycka

Grupą najczęściej wspieraną w mieszkaniach treningowych i wspomaganych były osoby z niepełnosprawnościami. Działania na rzecz tej grupy prowadziło 12 podkarpackich jednostek, co stanowiło ponad połowę wszystkich podmiotów udzielających wsparcie w tej formie, obejmując łącznie 51 beneficjentów. W przypadku danej grupy możemy zauważyć również największą liczbę osób oczekujących na wsparcie – 25 osób – co przewyższało ilość wolnych miejsc w przeznaczonych dla danej grupy mieszkaniach (21 miejsc). Drugą grupą były osoby opuszczające pieczę zastępczą, dla której wsparcie świadczone było przez 5 podkarpackich jednostek – 3 PCPRy i 2 MOPRy. Warto odnotowania jest, że najwięcej niewykorzystanych miejsc było w mieszkaniach przeznaczonych dla grupy osób starszych, mimo iż jednocześnie 23 osoby z tej grupy na nie oczekiwały. Zjawisko to potwierdza rosnącą globalną potrzebę ukierunkowania wsparcia na tę grupę, jednak wskazuje przy tym jak bardzo ważne jest dokładne rozeznanie lokalnych potrzeb. Brak pełnego wykorzystania dostępnego potencjału jednostek w województwie podkarpackim może być też sygnałem istniejących barier proceduralnych w świadczeniu tego typu wsparcia. To, na co warto również zwrócić uwagę, to fakt zerowej liczby osób korzystających i oczekujących na miejsce w mieszkaniu, w przypadku aż 5 grup beneficjentów. W niemalże wszystkich grupach beneficjentów – oprócz osób opuszczających okręgowy ośrodek wychowawczy – były wolne miejsca w mieszkaniach, co wskazuje na gotowość jednostek do świadczenia takich usług. Na podstawie przedstawionych wyników badań można potwierdzić hipotezę badawczą, zgodnie z którą wśród beneficjentów będących osobami w kryzysie zdrowia psychicznego, świadczonych jest znacznie mniej usług mieszkalnictwa

treningowego i wspomaganego niż w przypadku beneficjentów wywodzących się z placówek opiekuńczo-wychowawczych lub rodzin zastępczych. Podstawą tej hipotezy były dane pochodzące z „Diagnozie usług społecznych województwa podkarpackiego z 2023 r.”, które obrazowały brak wsparcia dla osób w kryzysie zdrowia psychicznego (w dokumencie stosowano termin osoby z zaburzeniami psychicznymi), a także trend dotyczący danego wsparcia dla podopiecznych placówek opiekuńczo- wychowawczych. Szczególnie ważną w tym przypadku jest informacja o utrzymującym się braku wsparcia dla tej pierwszej z wymienionych grup, pomimo rekomendacji we wskazanym wcześniej dokumencie, dotyczących potrzeby ich wdrożenia. Należy jednak zwrócić uwagę, że jednostki wskazały na brak osób oczekujących danego typu pomocy, przy jednoczesnej deklaracji posiadanych dla tej grupy miejsc. Kryzys zdrowia psychicznego to jeden z najważniejszych problemów społeczeństwa, który nieprzypadkowo znajduje swoje miejsce w dokumentach strategicznych. Zaistniałą sytuację możemy interpretować nie w kategoriach rozwiązanego problemu, a zagwarantowania danej grupie wsparcia w innej formie.

Wykres 1. Liczba jednostek prowadzących mieszkania treningowe i wspomagane dla konkretnej grupy beneficjentów |N=21

Podkarpackie mieszkania treningowe i wspomagane według grupy beneficjentów:

Osoby z niepełnosprawnościami

- Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną Koło w Krośnie;
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Krośnie;
- Dom Pomocy Społecznej dla Kombatantów w Rzeszowie;
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Przeworsku;
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku;
- Stowarzyszenie „Dobry Dom” Wola Zarczycka;
- Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną Koło w Jarosławiu;
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Jarosławiu;
- Fundacja im. ks. Czesława Wali w Rudniku nad Sanem;
- Centrum Usług Społecznych w Adamówce;
- Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „Poprowadź Mnie przez Świat” w Rudniku nad Sanem.
- Miejsko – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sędziszowie Małopolskim.

Osoby opuszczające pieczę zastępczą

- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tarnobrzegu;
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Mielcu;
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie;
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Rzeszowie;
- Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Krośnie.

Osoby starsze

- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Białobrzegach;
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie;
- Miejsko – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sędziszowie Małopolskim.

Osoby w kryzysie bezdomności

- Stowarzyszenie „Dobry Dom” w Woli Zarczyckiej;
- Centrum Usług Społecznych w Adamówce;
- Miejsko – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sędziszowie Małopolskim.

Osoby z trudną sytuacją życiową

- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Markowicach;
- Miejsko – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sędziszowie Małopolskim.

Obywatele państw trzecich, w tym migranci

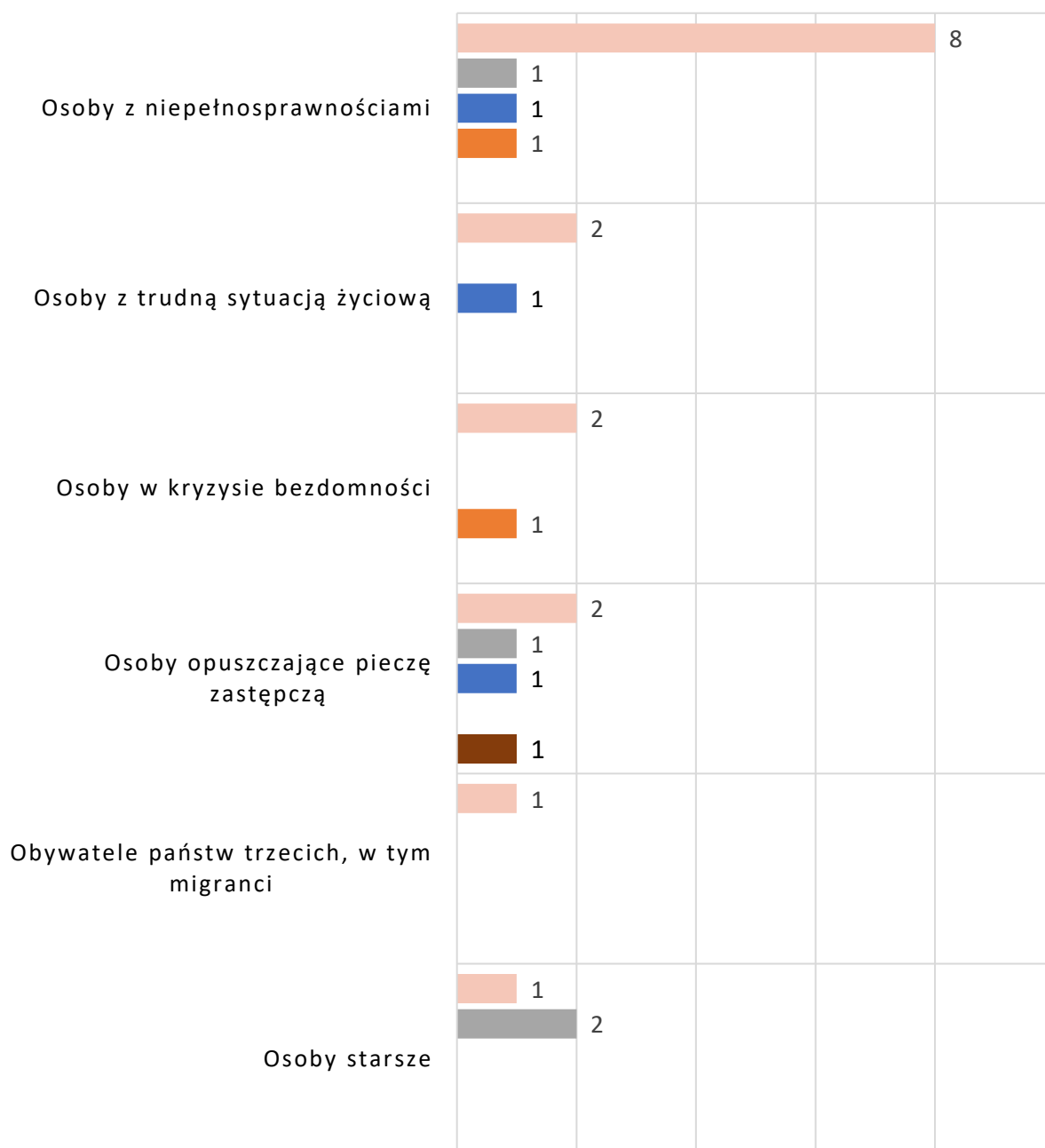
- Stowarzyszenie „Dobry Dom” w Woli Zarczyckiej.

Tabela 2 Dane dotyczące wsparcia w ujęciu kategorii beneficjentów. Stan na czerwiec 2025 r.

Typ beneficjenta wsparcia	Liczba beneficjentów udzielonego wsparcia	Liczba wolnych miejsc w mieszkaniu przeznaczonym dla danej grupy	Osoby oczekujące na wsparcie
Osoby z niepełnosprawnościami	51	21	25
Osoby starsze	7	25	23
Osoby z trudną sytuacją życiową	10	12	8
Osoby opuszczające pieczę zastępczą	11	16	2
Osoby w kryzysie bezdomności	3	3	0
Obywatele państw trzecich, w tym migranci	4	0	4
Osoby opuszczające młodzieżowy ośrodek wychowawczy	0	5	0
Osoby opuszczające zakład poprawczy	0	5	0
Osoby opuszczające schronisko dla nieletnich	0	5	0
Osoby w kryzysie zdrowia psychicznego	0	3	0
Osoby opuszczające okręgowy ośrodek wychowawczy	0	0	0

Jednostki wskazując na średni, deklarowany w kontrakcie czas pobytu w mieszkaniu treningowym lub wspomagany najczęściej podawały okres od sześciu miesięcy do roku (16 wskazań). Grupą beneficjentów, która w największym stopniu korzysta ze wsparcia we wspomnianym przedziale czasowym były osoby z niepełnosprawnościami. Warto zauważyć, że zarówno w przypadku osób z niepełnosprawnościami, jak i osób w kryzysie bezdomności, odnotowano po jednym przypadku przyznawania mieszkania na czas nieokreślony.

Wykres 2. Średni deklarowany czas pobytu beneficjentów w mieszkaniu treningowym i wspomaganim, według kontraktu mieszkaniowego | N=21

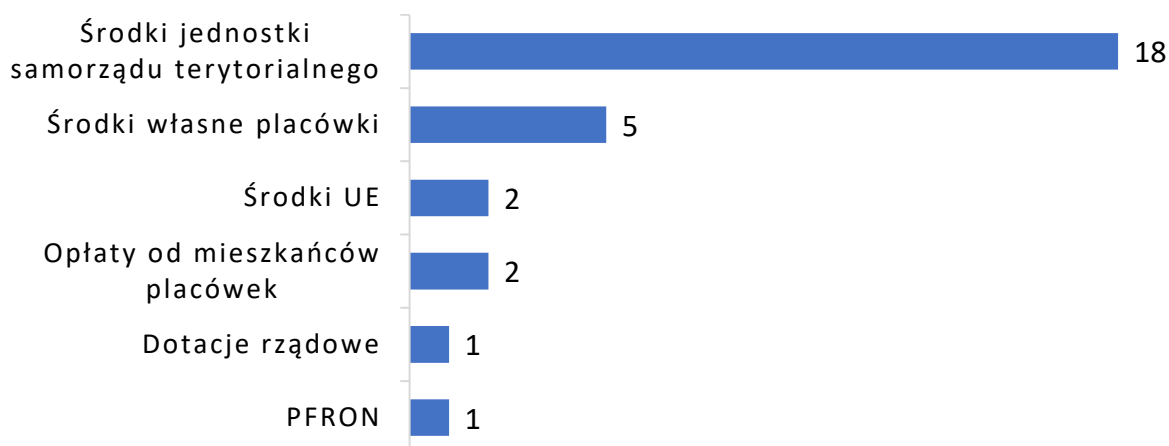

- Od sześciu miesięcy do roku
- Do 6 miesięcy
- Od trzech lat wzwyż
- Mieszkanie jest przyznane bezterminowo
- Od ponad roku do dwóch lat

Głównym źródłem finansowania mieszkań treningowych i wspomaganych był budżet jednostki samorządu terytorialnego – tak wskazało 86% (tj. 18)

badanych jednostek. Kolejnym źródłem były środki własne placówek – 24 % (tj. 5). Wskazuje to na koncentrację gminy lub powiatu na lokalnym wsparciu finansowym w zakresie rozwoju mieszkań treningowych i wspomaganych, czyli na zaspokajaniu potrzeb mieszkańców. Warto zauważyć, że środki Unii Europejskiej były źródłem finansowania jedynie dwóch jednostek – Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Rzeszowie i Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Krośnie.

Wykres 3. Źródła finansowania mieszkań wspieranych | N=21

2. Ocena wsparcia

Rozdział ten poświęcony jest ocenie wsparcia jakim są mieszkania treningowe i wspomagane. Omówione zostały w nim trzy zagadnienia: czynniki mające wpływ na podjęcie realizacji wsparcia, porównanie świadczenia usług w mieszkaniu treningowym i wspomagany ze świadczeniem ich w jednostkach pomocy społecznej, wpływ świadczenia usług mieszkalnictwa treningowego i wspomaganego na rozwój umiejętności beneficjentów. Zaczynając od pierwszego z nich, 21 podkarpackich jednostek świadczących usługi mieszkalnictwa treningowego i wspomaganego zostało zapytanych o ocenę wpływu wymienionych w kafeterii czynników na rozwój danego wsparcia. Skalę uzyskanych odpowiedzi podzielono na wpływ pozytywny, neutralny i negatywny. Odpowiedzi jednostek koncentrowały się na odpowiedziach pozytywnych, dlatego to właśnie na nich skupiliśmy się podczas analizy. Najczęściej wskazywanym czynnikiem było zainteresowanie wsparciem, rozumiane jako zgłaszana potrzeba – 86% jednostek udzielających wsparcia (18 jednostek). Kompetencje jednostek w świadczeniu usług i polityka jednostek samorządu terytorialnego to dwa kolejne czynniki, które jednostki często wskazały jako mające wpływ na rozwój wsparcia w formie mieszkań treningowych i wspomaganych w województwie podkarpackim.

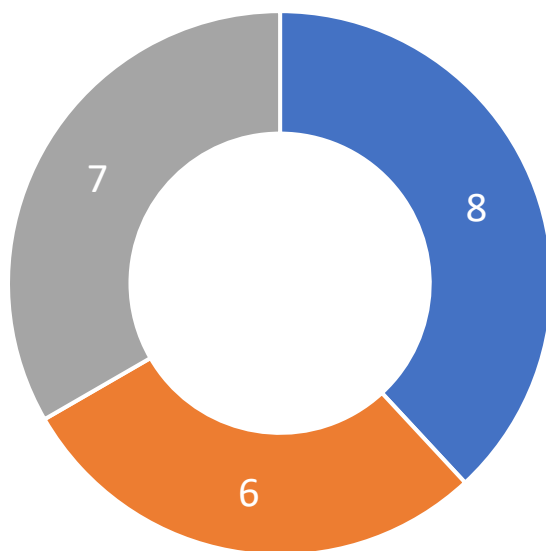
Najwięcej neutralnych i negatywnych ocen uzyskały koszty adaptacji mieszkania (11 wskazań).

Wykres 4. Czynniki wpływające na rozwój wsparcia w formie mieszkań treningowych i wspomaganych w województwie podkarpackim | N= 21

Kolejno zapytano jednostki o ocenę efektywności usług mieszkalnictwa treningowego i wspomaganego. Możemy zauważyć, że w wypowiedziach jednostek objętych badaniem i w tym przypadku nie pojawiła się ocena negatywna. Anketowani najczęściej oceniali usługi świadczone w mieszkaniu treningowym lub wspomaganim jako raczej bardziej efektywne niż w przypadku świadczenia ich w jednostkach stacjonarnych – 38%. Suma pozytywnych odpowiedzi „zdecydowanie bardziej efektywne” i „raczej bardziej efektywne” była równa 67% (14 jednostek).

Wykres 5. Ocena efektywności świadczenia usług w mieszkaniu treningowym lub wspomaganym, względem świadczenia ich w placówkach pomocy społecznej | N=21

- Zdecydowanie bardziej efektywne, niż w przypadku świadczenia ich w jednostkach
- Raczej bardziej efektywne, niż w przypadku świadczenia ich w jednostkach
- Trudno powiedzieć

Wśród czynników, wpływających na daną ocenę najczęściej wymieniany był indywidualizm usług, swoboda przestrzenna, czas poświęcony na usługi i ich zakres. Warto zwrócić uwagę, że większość wymienionych aspektów dotyczy samego sposobu świadczenia usług, ich dostosowania do potrzeb beneficjenta. Wysoką ocenę efektywności usług mieszkalnictwa treningowego i wspomaganego można odczytać jako rezultat indywidualnego podejścia do beneficjenta i dopasowania odpowiednich działań.

Wykres 6. Czynniki, wpływające na lepszą ocenę efektywności świadczenia usług w mieszkaniu treningowym i wspomaganim, względem świadczenia ich w jednostkach pomocy społecznej | N=14

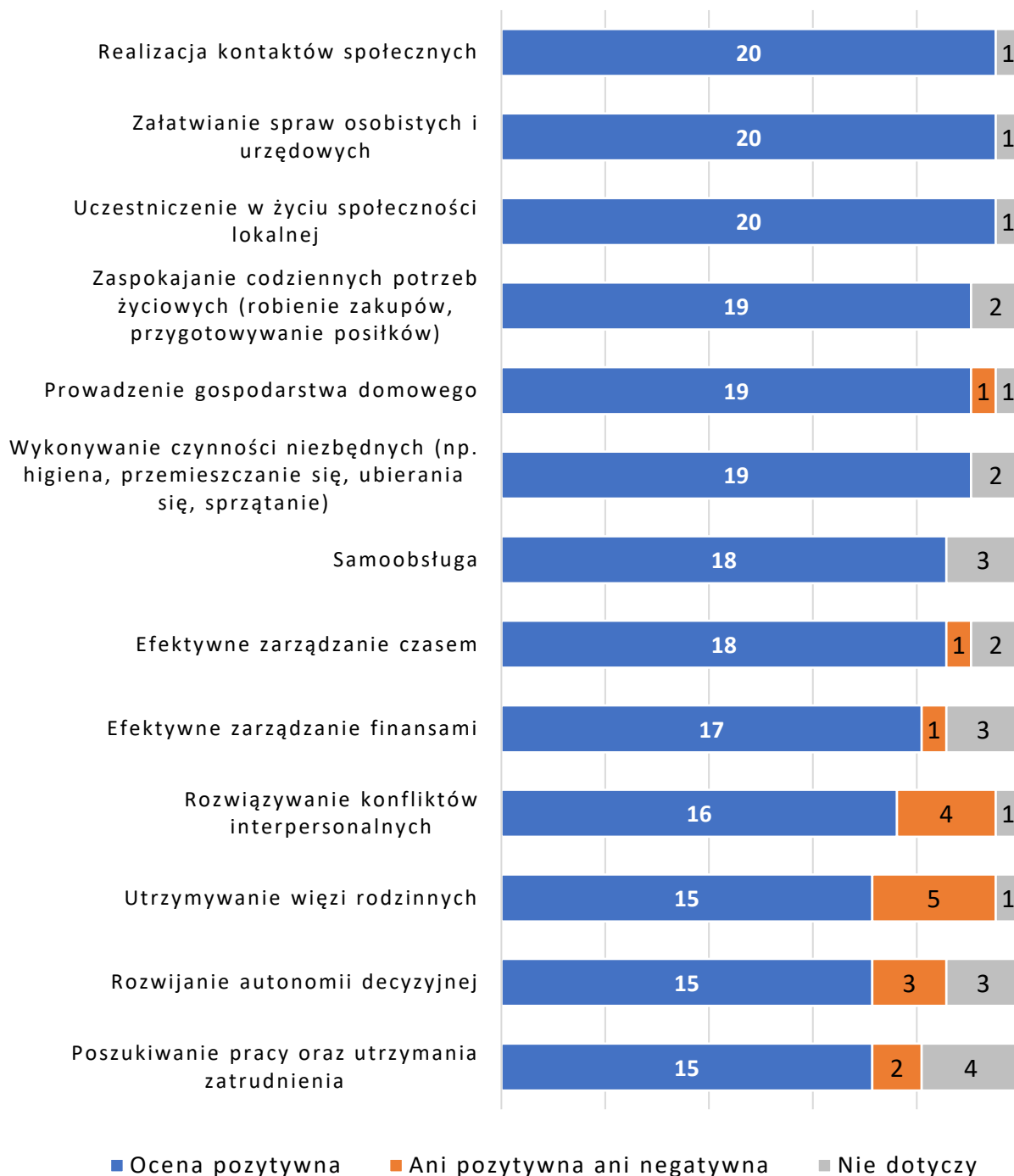
Na podstawie Rozporządzenia Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 30 października 2023 r. w sprawie mieszkań treningowych i wspomaganych, w ramach ich funkcjonowania świadczone są usługi wspierające rozwój samodzielności beneficjentów⁸. Są one zależne od grupy beneficjentów, a ich celem jest rozwijanie lub utrwalanie umiejętności praktycznych, a także świadczenie usług pomocowych, niezbędnych w codziennym funkcjonowaniu osób niepełnosprawnych, w podeszłym wieku lub przewlekle chorych⁹. Na podstawie powyższych zapisów przygotowano kafeterię i zapytano jednostki świadczące wsparcie o wpływ usług na rozwój poszczególnych umiejętności. Według opinii 100% jednostek (pomijając odpowiedź „nie dotyczy ze względu na charakter beneficjentów”) miało ono pozytywny wpływ na rozwój takich umiejętności jak: nawiązywanie i utrzymanie kontaktów społecznych, załatwianie spraw osobistych i urzędowych, uczestnictwo w życiu społeczności lokalnej, zaspokajanie codziennych potrzeb (w tym robienie zakupów i przygotowywanie posiłków), wykonywanie czynności niezbędnych w codziennym funkcjonowaniu dotyczących przemieszczania się,

⁸System Informacji Prawnej LEX, Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 30 października 2023 r. w sprawie mieszkań treningowych i wspomaganych. <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/mieszkania-treningowe-i-wspomagane-21888744>.

⁹ Ibid.

utrzymywanie higieny oraz samoobsługę. Najwięcej opinii neutralnych uzyskał wpływ usług na utrzymywanie więzi rodzinnych (5 wskazań) i rozwiązywanie konfliktów interpersonalnych (4 wskazania). Analiza wyników pozwala stwierdzić, że największą efektywność wsparcia osiągał obszar usamodzielniania, co jest szczególnie istotne w kontekście dominującej liczby beneficjentów z niepełnosprawnościami.

Wykres 7. Wpływ wsparcia w formie mieszkań treningowych lub wspomaganych na rozwój poszczególnych umiejętności beneficjentów |N=21

3. Utrudnienia w świadczeniu wsparcia

Niniejsza część raportu koncentruje się na odpowiedzi na pytanie o przyczynę braku wdrożenia/rozwoju wsparcia przez jednostki w znaczącej części województwa podkarpackiego, a także o problemy pojawiające się podczas świadczenia wsparcia, które mogą skutkować rezygnacją z usługi. Informacje te pozwolą na diagnozę elementów wsparcia, które zakłócają rozwój mieszkań treningowych lub wspomaganych.

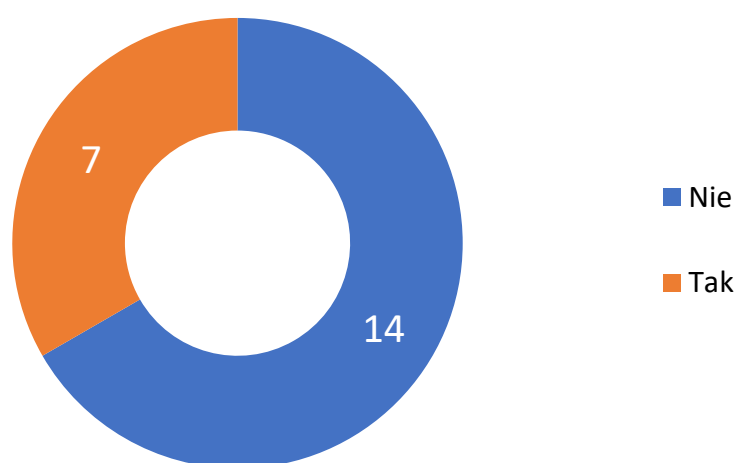
Według 84% jednostek (141 wskazań) zasoby lokalowe w gminie lub powiecie stanowią istotny czynnik hamujący rozwój wsparcia w postaci mieszkań treningowych lub wspomaganych. Kolejnymi istotnymi czynnikami są koszty adaptacji mieszkania – 83% (tj. 139 wskazań) i koszty jego utrzymania oraz świadczenia w nim usług – 82% (tj. 138 wskazań). Na podstawie powyższych odpowiedzi jednostek nierealizujących tego wsparcia można potwierdzić hipotezę, zgodnie z którą kwestie finansowe stanowią najczęstszą przyczynę niewielkiej liczby powstających mieszkań treningowych i wspomaganych. Wskazane przez jednostki czynniki, uwzględnione w kafeterii zadanych pytań, można przypisać zarówno charakterowi materialnemu, jak i niematerialnemu. Pierwsze z nich, to 5 najczęściej wskazywanych czynników, które określają niezbędne elementy świadczenia wsparcia, takie jak: przygotowanie mieszkania pod odpowiednie warunki mieszkalne, w tym także te, związane ze specyfiką grupy beneficjentów, dla których to mieszkanie jest przeznaczone, koszty utrzymania i świadczenia w nim usług, kwestie dotyczące dofinansowania. W ujęciu czynników niematerialnych, najczęściej wskazywanymi były zasoby kadrowe (64%) i zainteresowanie wsparciem (58%). Porównując odpowiedzi dotyczące czynników, które wpływają na brak realizacji wsparcia i tych które wpływają na ich wdrożenie, możemy zauważyć różnicę w trendzie. O ile czynniki materialne mają istotny wpływ na ograniczanie świadczenia usług mieszkań treningowych i wspomaganych, o tyle przy podejmowaniu decyzji o ich wdrożeniu, ich rola jest zdecydowanie mniej ważna od czynników niematerialnych, takich jak zainteresowanie wsparciem, kompetencje jednostek w świadczeniu usług i polityka jednostek samorządu terytorialnego.

Wykres 8. Czynniki wpływające na brak wdrożenia wsparcia w formie mieszkań treningowych lub wspieranych | N=169

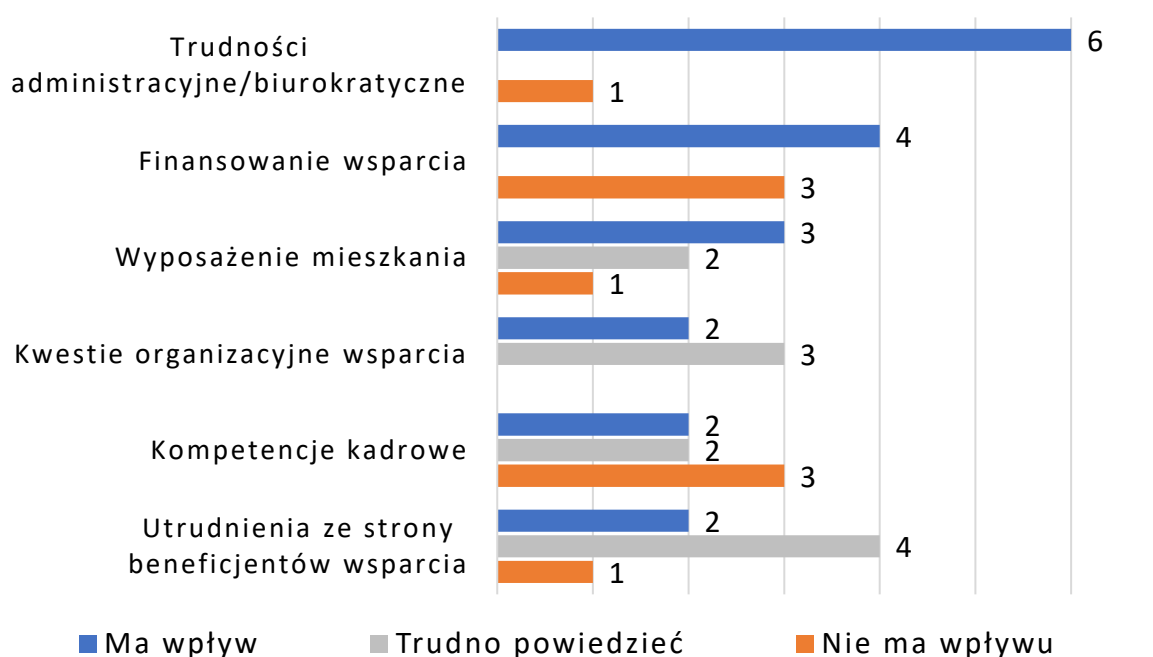

Zapytano jednostki świadczące wsparcie o ewentualne trudności pojawiające się w trakcie jego realizacji. Spośród badanych jednostek 67% (14 odpowiedzi) nie odnotowało żadnych problemów podczas świadczenia wsparcia. Pozostałe 33% (7 odpowiedzi), wskazywało przede wszystkim na trudności administracyjno-biurokratyczne i finansowanie wsparcia. Kolejne pytanie dotyczyło kwestii rezygnacji z usług mieszkań treningowych lub wspomaganych przez beneficjentów wsparcia. Aż 67% jednostek wskazało, że nie doświadczyło takiej sytuacji, natomiast pozostałe 33% jako najczęstszą przyczynę zaistniałej sytuacji wskazywało na pogorszenie stanu zdrowia beneficjenta.

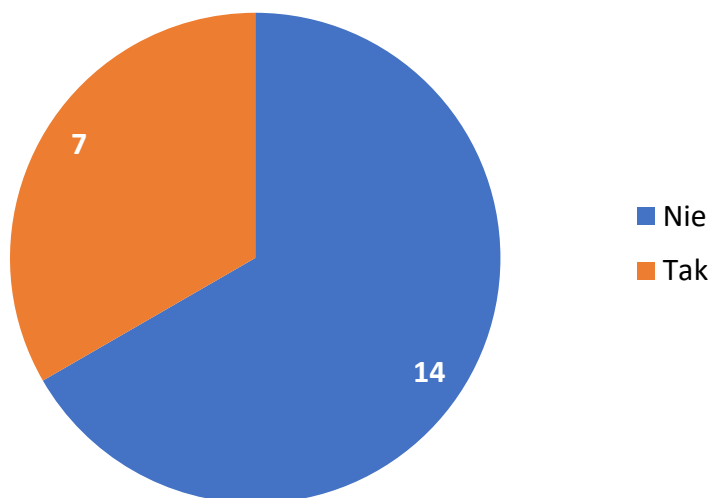
Wykres 9. Czy podczas udzielania wsparcia pojawiły się utrudnienia w jego świadczeniu? | N=21

Wykres 10. Wpływ czynników na utrudnienia w świadczeniu wsparcia | N=7

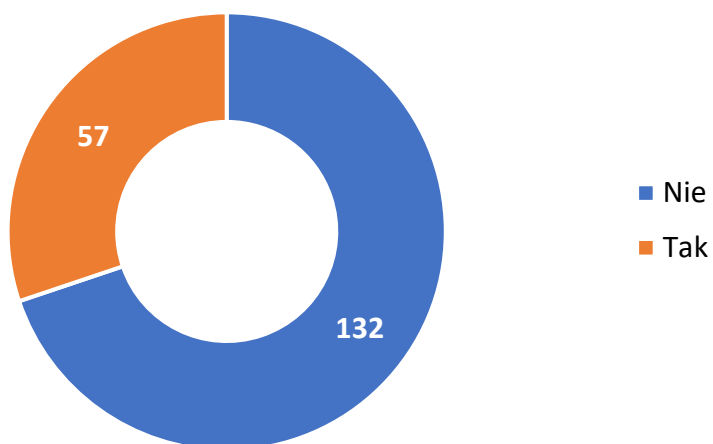
Wykres 11. Czy w Pani Pana gminie/powiecie zdarza się, że beneficjenci mieszkań treningowych lub wspomaganych rezygnują z tych usług | N=21

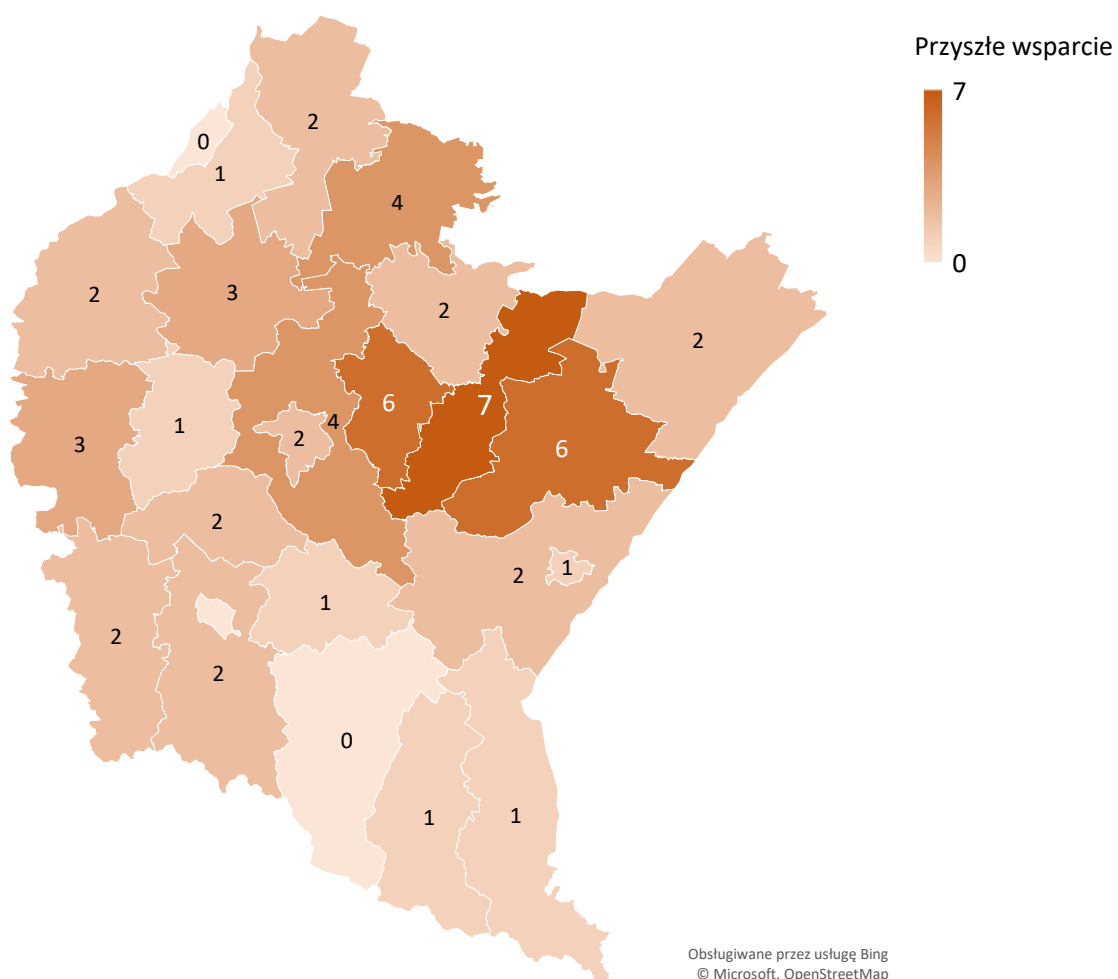
4. Plany wdrożenia/rozwinięcia wsparcia

Ostatnim obszarem badania był aspekt przyszłego rozwoju wsparcia w formie mieszkań treningowych lub wspomaganych w województwie podkarpackim. Aż 70% biorących udział w badaniu jednostek (tj. 132) wskazało, że nie planuje rozwinięcia/wdrożenia wsparcia. Wdrożenie lub rozwinięcie wsparcia deklaruje 57 jednostek. Warto podkreślić, że realizacja tych deklaracji oznaczałaby dwukrotny wzrost skali wsparcia, a w wymiarze przestrzennym na obszarach jedynie 3 powiatów wsparcie tego typu nie byłoby realizowane. Należy przypomnieć, że w momencie realizacji badania, aż w 11 powiatach można było zauważyć zjawisko białych plam, czyli braku mieszkań treningowych i wspomaganych. Wyniki nie potwierdzają hipotezy badawczej, mówiącej o większej koncentracji na rozwoju usług mieszkalnictwa treningowego lub wspomagane przez jednostki mieszczące się w miastach na prawach powiatów niż jednostki z gmin wiejskich. Nie zaobserwowano zakładanej tendencji, a wręcz przeciwnie, spośród obszarów, na których jednostki nie deklarowały rozwoju/wdrożenia wsparcia są dwa miasta na prawach powiatu – Tarnobrzeg i Krosno.

Wykres 12. Plany rozwinięcia/wdrożenia usług mieszkań treningowych lub wspomaganych przez podkarpackie jednostki | N=169

Mapa 2. Plany wdrożenia wsparcia przez podkarpackie jednostki w skali powiatów

Jednostkom deklaruującym rozwinięcie wsparcia zadano również pytanie o grupę beneficjentów, dla których będzie skierowane. 72% jednostek wskazywało na osoby z niepełnosprawnościami, co podtrzymuje dotychczasowy kierunek udzielanego wsparcia. Możemy to interpretować jako podążanie za rosnącą świadomością potrzeby usamodzielniania osób z niepełnosprawnościami. Drugą grupą, dla której jednostki wskazały plany przyszłej realizacji wsparcia były osoby starsze – 48%, co oznacza większą koncentrację na wspieraniu tej grupy w przyszłości, względem dotychczasowej skali wsparcia, gdyż grupa ta znajduje się na trzecim miejscu pod względem liczby beneficjentów, którym udzielono wsparcie dotychczas. Zauważalny jest przy tym zdecydowany spadek koncentracji wsparcia na osobach opuszczających pieczę zastępczą, które w okresie przeprowadzonego badania były drugą grupą uzyskującą wsparcie. Rozwój/wdrożenie wsparcia dla tej grupy deklaruje tyle samo jednostek, co dla osób w kryzysie bezdomności. Widoczna jest również zwiększona liczba grup beneficjentów, dla których miałyby być świadczone wsparcie – wzrost z 5 do 11 grup. Do nowych grup należą osoby: w kryzysie zdrowia psychicznego, opuszczające schronisko dla nieletnich, opuszczające okręgowy ośrodek wychowawczy, opuszczające zakład poprawczy, opuszczające młodzieżowy ośrodek wychowawczy.

Wykres 13. Liczba jednostek, które planują wdrożyć wsparcie dla konkretnej grupy beneficjentów

5. Część jakościowa badania – FGI z podkarpackimi jednostkami

Podstawowym celem zogniskowanej dyskusji grupowej (ang. Focus Group Interview – FGI), jako jakościowej techniki w ramach metody wywiadu, jest skonfrontowanie ze sobą różnorodnych perspektyw uczestników, obserwacja formułowanych w ramach tych perspektyw argumentacji w obecności osób trzecich i finalnie – zdiagnozowanie, jak przez dyskutantów wypracowywane jest podejście konsensualne do analizowanego problemu¹⁰. Kluczowym warunkiem jest to, aby w dyskusji na dany problem uczestniczyli „eksperci” – czyli osoby na co dzień zainteresowane i zajmujące się (prywatnie lub zawodowo) daną problematyką. Założenie to wynika z faktu, że w ramach FGI interesujące są opinie i perspektywy konstruowane na bazie faktycznych doświadczeń.

W przeprowadzonej 1 lipca 2025 roku zogniskowanej dyskusji grupowej na temat mieszkań wspomaganych i treningowych wzięli udział przedstawiciele podkarpackich podmiotów sektora usług społecznych, które prowadzą mieszkania wspomagane lub treningowe. Dyskusja zorganizowana została przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie, w ramach badania pt. „Diagnoza usług mieszkalnictwa treningowego i wspomaganego w województwie podkarpackim”. W FGI uczestniczyli reprezentanci Centrum Usług Społecznych w Adamówce, Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Tarnobrzegu, Polskiego Stowarzyszenia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną z oddziałów w Jarosławiu i Krośnie, Stowarzyszenia „Dobry Dom” w Woli Zarczyckiej, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Przeworsku, Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sanoku, Domu Pomocy Społecznej dla Kombatantów w Rzeszowie oraz Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Białobrzegach. Dobór celowy został przeprowadzony w taki sposób, aby gwarantować różne doświadczenia i perspektywy w związku z:

- grupą docelową usługi społecznej: osoby z niepełnosprawnościami, osoby starsze, osoby w kryzysie bezdomności, osoby opuszczające pieczę zastępczą, osoby z trudną sytuacją życiową;
- typem podmiotu: instytucja publiczna gminna, instytucja publiczna powiatowa, stowarzyszenie.

Poszczególne obszary tematyczne rozmowy na temat mieszkalnictwa wspomaganego i treningowego to: bieżące doświadczenia, trudności w świadczeniu tego typu usług społecznych, dotychczasowe formy wsparcia oraz oczekiwania co do wsparcia w przyszłości, ale także formułowane dobre

¹⁰ D. Maison, *Zogniskowane wywiady grupowe*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004 r.

praktyki warte naśladowania i rozwijania. Niezależnie od tych dwóch kategorii różnicujących, uczestnicy FGI byli zdecydowanie zgodni w swoich opiniach w większości poruszanych tematów. Innymi słowy, niezależnie od czasu i skali działania grupy docelowej oraz formy działania, podmioty świadczące usługi mieszkalnictwa wspomaganego i treningowego w województwie podkarpackim doświadczają podobnych wyzwań:

- odczuwalny w codziennej działalności brak systemowych rozwiązań i koordynacji na poziomie państwowym,
- często zmieniające się, niejasne i nieprecyzyjne oraz czasami sprzeczne wewnętrznie ramy prawne,
- związana z tym niestabilność finansowania i brak poczucia bezpieczeństwa planów działania w dłuższej perspektywie czasowej,
- bariery związane z akceptacją społeczną i ze strony rodziny, zwłaszcza w mniejszych, uboższych społecznościach wiejskich,
- trudności we współpracy z samorządami gminnymi.

Każda z tych kwestii została rozwinięta w dalszej części raportu.

Zaproponowana struktura kolejnych podrozdziałów nie jest bezpośrednio związana ze scenariuszem zogniskowanej dyskusji grupowej, a wynika raczej z ilości czasu, jaki został poświęcony na konkretne obszary tematyczne w ramach problemu mieszkalnictwa wspomaganego i treningowego.

We wprowadzającym wątku dotyczącym dotychczasowych doświadczeń niemal natychmiast pojawiły się kwestie związane z barierami i trudnościami bieżącego świadczenia tej usługi społecznej. Z kolei kwestię zauważanych zalet mieszkalnictwa wspomaganego i treningowego rozmówcy rozstrzygali spontanicznie, podkreślając wagę i znaczenie tej usługi. Dlatego też w pierwszej kolejności przybliżone zostaną wątki dotyczące zalet i znaczenia, następnie „dobrych praktyk”, by przejść płynnie do barier i trudności – łączących się z opiniami na temat obecnego systemu wsparcia dla tej usługi, i wreszcie oczekiwań wobec ewentualnych zmian w tym systemie.

Należy pamiętać, że prezentowane w tej części opinie i wynikające z ich analizy wnioski nie mają charakteru reprezentatywnego w sensie ilościowym (statystycznym). Są prezentacją wybranych, eksperckich perspektyw osób, które na co dzień świadczą usługi mieszkalnictwa wspomaganego i treningowego. Aby zachować anonimowość uczestników dyskusji, mimo że wypowiadali się w imieniu reprezentowanych podmiotów, cytaty nie zostały przypisane do konkretnych podmiotów – zwłaszcza że, jak wskazano wcześniej, formułowane opinie nie różniły się pod tym względem.

6. Mieszkalnictwo wspomagane i treningowe – wartości

Dla uczestników analizowanej dyskusji mieszkania wspomagane i treningowe promują niezależne życie i samodzielność. Dla osób w kryzysie bezdomności to możliwość przededefiniowania codziennych priorytetów, co przekłada się na aktywizację zawodową i stabilizację sytuacji życiowej:

D5: Ale to są jednak życia, prawda i to każde życie ma znaczenie. Dlatego, że jedna pani wyszła ze schroniska dla bezdomnych kobiet, a druga z zakładu opiekuńczo-leczniczego, w którym leżała już przez 4 miesiące. U nas funkcjonuje, chodzi, korzysta też z innych usług, z innego wsparcia. Więc myślę, że to jest bardzo dobre rozwiązanie. Bardzo dobre wsparcie dla mieszkańców, przede wszystkim w zakresie ich niezależnego życia w społeczności lokalnej. Cóż mogę powiedzieć więcej – to wsparcie minimalne, które my tam zapewniamy, prawda, to poza pracą socjalną są to te usługi, które zapewniają takie podstawowe funkcjonowanie tych osób. Przede wszystkim usługi opiekuńcze, asystenckie. I to jest dobre wsparcie.

Dla osób starszych to często możliwość ponownej aktywizacji społecznej – dzięki wsparciu w codziennym funkcjonowaniu znajdują nowe siły na to, aby zacząć ponownie funkcjonować w społeczności lokalnej:

D1: My chcemy ludzi usprawniać, pomagać im w tym usprawnianiu, w powrocie do samodzielności. I były takie osoby, które trafiły do nas na ostatnim etapie właśnie jeszcze samodzielnego funkcjonowania, a właściwie już na etapie załamania tego funkcjonowania, gdzie rodzina uznała, że „dobrze, to w takim razie, jeżeli mama czy tata podupadł na zdrowiu i jest coraz gorzej, coraz gorzej, pošlemy do mieszkania wspomagane”. I super. Takie jest też przeznaczenie. (...) Ale możemy się pochwalić, że kilka osób, które do nas przyszło, wyszły z przemocy, które w danym momencie sobie nie radziły z funkcjonowaniem, wróciły do swojego środowiska zamieszkania i całkiem fajnie w dalszym ciągu funkcjonują. Miło wspominają nasze mieszkanie i wyrażają opinię, że będą chciały tutaj powrócić, jeżeli by się zdarzyła taka sytuacja. A część osób przebywa u nas od 3 lat, funkcjonuje, uzyskuje codzienne wsparcie w podtrzymywaniu tej aktywności.

Dla osób z niepełnosprawnościami to często jedyny sposób na doświadczenie samodzielności w bezpiecznych i kontrolowanych warunkach:

D6: Każdy z uczestników miał do dyspozycji pokój, który no za który odpowiadał. Ten pokój musiał być wysprzątny, musiał być czysty. Mówię, sobota to była takim stricte dniem porządkowym, jak to w większości chyba naszych domów wie, że wtedy się robi pranie, wtedy się no tak odkurza i tak dalej, i tak dalej. Także staraliśmy się nie tworzyć jakiegokolwiek fikcji, tylko tak jak faktycznie funkcjonujemy w życiu. Praktycznie wszyscy nasi uczestnicy

byli równolegle uczestnikami albo warsztatów terapii, albo czy jakichkolwiek innych form dziennego pobytu. W związku z czym oni codziennie rano się odprawiali, wyprawiali się, prawda, do tych placówek, których na co dzień uczestniczyli. Zabierał je, oni sobie jechali, wracali w drodze powrotnej, prawda, zbierali się. No i sobie wtedy organizowali czas ten popołudniowy, czy to gotowali sobie wspólne posiłki, czy tam coś piekli, czy po prostu planowali, jak chcą spędzić popołudnie, czy wieczór i tak dalej, i tak dalej. No tych rzeczy było naprawdę dużo. No takich przytoczę kilka. No wiele z tych osób, które mieliśmy nigdy w życiu nie było samodzielnie na poczcie. Nigdy w życiu nie napisali kartki do swojej rodziny z pozdrowieniami. Nie naklejali znaczka, nie kupowali znaczka i nie wysyłali. Dla wielu z tych osób to była nowość. Oni tego wszystkiego się uczyli. To także swoista gwarancja dla osób z niepełnosprawnościami na bezpieczne funkcjonowanie nawet po śmierci opiekunów:

D8: (...) to są już w większości sieroty lub półsieroty i nie mają oparcia w rodzinach. Są to też osoby, tak jak wspomniano, osoby po przejściach, bo są to też osoby, które miały bardzo trudne, różne określone sytuacje rodzinne i znalazły oparcie u nas. Też osoby, które opuszczały, chociażby np. u sióstr zakonnych przebywały jakiś czas i musiały opuścić pobyt u sióstr zakonnych. No i alternatywą był DPS, a znalazły miejsce właśnie w małej formie mieszkaniowej. Bardzo ważna forma, bardzo zindywidualizowana i bardzo potrzebna. Bo oparcie tak naprawdę osoba z niepełnosprawnością u nas ma dożywotnio. Mieliśmy takie doświadczenia, że odchodzili od nas mieszkańcy, ale do samego końca przebywali w tym swoim – bo my to nazywamy jakby dom rodzinny dla nich, prawda, tylko taka większa troszeczkę rodzina.

W przypadku osób opuszczających placówki pieczy zastępczej to gwarancja bezpieczeństwa w razie przejściowych trudności w rozpoczęciu dorosłego życia:

D7: Bo wiedzieliśmy już wtedy, że gminy nie zawsze mają możliwości zaopiekowania osób już dorosłych, opuszczających pieczę zastępczą. My mówimy cały czas dzieci, ale to są już osoby dorosłe, wracały w zasadzie z przymusu, musiały wracać do domu rodzinnego, z którego tak naprawdę były zabrane, i niekoniecznie chciały tam wracać. Po prostu nie miały gdzie indziej. Nie zawsze była możliwość znalezienia pracy z możliwością zapewnienia mieszkania. I jakby sytuacja dwójki wychowanków, rodzeństwa, no jakby wymusiła też trochę na nas takie szybsze działanie w kierunku tworzenia mieszkania chronionego. I to mieszkanie chronione u nas funkcjonowało przez wiele, wiele lat. (...) Ci wychowankowie w zasadzie zostają sami sobie. O ile jesteśmy w stanie zainwestować w ich wykształcenie i ewentualnie doradztwo zawodowe, jeszcze jakiś staż, tak potem oni zostają

zupełnie sami. I mieszkanie chronione dawało taki okres przejściowy, gdzie można było ustabilizować i sytuację osobistą, czasem jeszcze w związku z kształceniem wychowanka. I zaplanowaliśmy, że będzie możliwość pobytu przez rok, że swobodnym przedłużeniem tego do kolejnego roku, a w wyjątkowych sytuacjach byliśmy skłonni wydłużyć o jeszcze kolejny rok – zostawialiśmy sobie furtkę. Okres roczny to taki minimalny, dwuletni to optymalny, a w niektórych sytuacjach trzyletni może być konieczny.

W każdym z tych przypadków, uczestnicy FGI jednoznacznie wskazywali na wyłącznie pozytywne efekty dla beneficjentów, niezależnie od ich typu. Mieszkalnictwo wspomagane i treningowe traktowane jest jako wysoko zindywidualizowana forma świadczenia szerokiego wachlarza usług społecznych, które przypisane są do konkretnej lokacji. To nie tylko mieszkanie w dosłownym znaczeniu, ale także usługi asystenckie, rehabilitacyjne, terapeutyczne, aktywizacyjne i inne, dostępne dla kilku beneficjentów jednocześnie. W tym sensie, dla zaproszonych do dyskusji ekspertów, jest to forma pośrednia pomiędzy zinstytucjonalizowanym DPS, a zdeinstytucjonalizowanymi usługami świadczonymi w miejscu zamieszkania beneficjentów.

7. Dotychczasowe doświadczenia – dobre praktyki

Wśród formułowanych „dobrych praktyk”, wypracowanych przez uczestników FGI w czasie prowadzenia mieszkań wspomaganych i treningowych, wyróżnić można trzy główne kategorie rekomendowanych działań, które przekładają się na skuteczność tej usługi społecznej w zakresie usamodzielniania i aktywizacji społecznej beneficjentów (niezależnie od ich typu):

- solidne planowanie i rzetelna diagnoza potrzeb w ramach wspieranej społeczności lokalnej;
- bieżące zarządzanie finansami i zasobami z uwzględnieniem średnio i długoterminowych planów;
- realistyczne cykle treningowe i jednoznacznie określona rola opiekunów.

W przypadku planowania i diagnozy potrzeb wskazywano na znaczenie danych i informacji pochodzących od innych instytucji, takich jak organizacje społeczne zajmujące się osobami potrzebującymi, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Środowiskowe Domy Samopomocy. Równie ważne, w opinii uczestników FGI, są spotkania z rodzinami potencjalnych beneficjentów i samymi beneficjentami, przeprowadzane przed uruchomieniem kolejnej formy mieszkaniowej. Te ostatnie zresztą powinny służyć nie tylko rozeznaniu potencjalnego zapotrzebowania, ale także wytłumaczeniu zasad finansowania i przyszłego funkcjonowania. Podczas dyskusji na ten temat wskazywano

także na konieczność zachowania elastyczności w planowaniu, ponieważ zapotrzebowanie może się zmieniać w czasie i należy być przygotowanym na reorganizację założeń i planów. Wreszcie, beneficjenci lub ich opiekunowie powinni być świadomi dostępności miejsc w mieszkaniach wspomaganych lub treningowych z odpowiednim (najlepiej rocznym) wyprzedzeniem. Wszystkie te zalecenia wynikały wprost z doświadczeń związanych z obowiązującym systemem finansowania. W odczuciu zaproszonych do dyskusji ekspertów uruchomienie mieszkań wspomaganych lub treningowych nie jest takie trudne. O wiele trudniejsze jest zapewnienie ciągłości świadczenia tej usługi na odpowiednim poziomie.

Jeśli chodzi o zarządzanie finansami i zasobami (przy uwzględnieniu średnio i długoterminowych planów), to uczestnicy FGI zalecali integrację usługi mieszkalnictwa wspomagane lub treningowe z innymi usługami społecznymi w celu zmniejszenia kosztów jednostkowych poszczególnych usług. Np. możliwość korzystania z kuchni, rehabilitacji, terapii zajęciowej, psychologa świadczonych w ramach danej instytucji w różnych formach, w tym w mieszkaniu wspomaganim lub treningowym, znacząco obniżają koszty pracownicze. Zwłaszcza, że te ostatnie rosną istotnie w związku ze zmieniającymi się przepisami prawnymi i wymogiem zatrudniania specjalistów na umowach o pracę (ale także w związku z rosnącym minimalnym wynagrodzeniem). Takie rozwiązanie optymalizuje wykorzystanie dostępności specjalistycznej opieki w ramach ponoszonych kosztów.

Niezbędne jest przygotowanie planu zabezpieczenia świadczenia usługi w okresach przejściowych między kolejnymi programami finansowanymi ze środków publicznych. Takie przerwy są nieuniknione z powodów formalnych, dlatego lepiej je przewidzieć i mieć gotowe rozwiązania, niż reagować na bieżąco w sposób doraźny i obciążający. Ważne jest też jasne komunikowanie, że dochody beneficjenta mogą i powinny być przeznaczane na utrzymanie usługi w ramach samodzielnej formy zamieszkania. Od strony czysto technicznej prowadzenia mieszkania wspomagane lub treningowe, każdy planujący wdrożenie tego typu usługi musi pamiętać, że głównym ich celem jest usamodzielnienie i aktywizacja beneficjentów. Oznacza to potrzebę takiego modelu pracy, w którym opiekunowie i specjaliści odgrywają jedynie wspierającą rolę, nie dominując nad samodzielnością mieszkańców. Chodzi o inspirowanie, ukierunkowywanie i wspieranie beneficjentów, a nie wyręczanie ich w codziennych czynnościach (w przeciwnym razie jest to powrót do zinstytucjonalizowanych form świadczenia usług opiekuńczych). Należy na bieżąco reagować na nadopiekuńczość i w krytycznych przypadkach wręcz rezygnować z dalszego zatrudniania takich specjalistów. Co więcej, beneficjenci powinni realizować codzienne zajęcia poza mieszkaniem – np. Warsztaty Terapii Zajęciowej, inne formy pobytu dziennego, praca.

Po powrocie do mieszkania wspomaganego lub treningowego beneficjenci powinni organizować sobie czas popołudniowy i wieczorny, w tym wspólne posiłki. Oczywiście, wszystko w miarę fizycznych i psychicznych możliwości beneficjentów, niemniej nie można ograniczać ich w nawet niewielkiej swobodzie i możliwościach, jakie posiadają. Nie bez znaczenia jest także otwartość na wizyty rodzin i opiekunów, aby mogli obserwować postępy beneficjentów i przekonać się o skuteczności formy wsparcia – ale pod warunkiem dostosowania się tych osób do warunku samodzielności beneficjentów.

8. Bariery i trudności – obecny system wsparcia

Uczestnicy badania podkreślali, że największą obecnie bolączką jest brak systemowych rozwiązań finansowych ze strony państwa. Finansowanie to opiera się na projektach i konkursach, co jest niepewne i wymaga ciągłego pozyskiwania środków. Poniżej dłuższy fragment dyskusji na ten temat, który doskonale oddaje skalę problemu w odczuciu podmiotów prowadzących mieszkania wspomagane i treningowe:

D8: No i dużym problem jest też źródło finansowania. Bo jakby dochody własne mieszkańców no nie są w stanie zapewnić utrzymania personelu, asystentów, którzy wspierają na co dzień. My realizujemy mieszkalnictwo przy współpracy z powiatem. I tutaj no rok w rok, niestety, od 14 lat składamy ofertę na prowadzenie mieszkania. To jest bolączka nasza. Bo próbujemy lobbować cały czas, żeby chociaż umowa była np. wieloletnia, żeby tylko budżet aktualizować co roku. No niestety, nie udało nam się tego do tej pory przeforsować. Być może uda się z nowym starostą, ale no zobaczymy, jak będzie. Bo przymierzamy się do składania kolejnej oferty na kolejny rok. (...) No rok w rok, też mamy takie doświadczenie, że zawsze się znajdzie ktoś, kto się czegoś tam „czepnie” – że tak powiem. Powiat może prowadzić mieszkanie, ale nie musi, więc ... A powiat nam zleca i daje nam własne środki, więc no to de facto można powiedzieć, że robią nam grzeczność, prawda, że dokładają się do tego. Natomiast jest to bolączka, bo nie ma systemowych rozwiązań w kraju, za którymi szły by faktycznie pieniądze na utrzymanie i na prowadzenie takiej formy, która jest szalenie ważna (...).

D5: Chciałam podeprzeć to, co mówi D8. Jeżeli my nie dojdziemy w ogóle w usługach społecznych, też w mieszkalnictwie wspomaganym i treningowym, do systemowych rozwiązań, to nigdy nie będzie tak, jak byśmy tego chcieli. Ciągłe borykamy się ze środkami konkursowymi, z pozyskiwaniem środków, z bazowaniem na projektach i programach. Bo nawet te usługi, które zapewniamy w mieszkalnictwie wspomaganym, to są usługi, które my mamy dzięki temu, co nam się uda pozyskać. Jeżeli konkurs nie przejdzie, to my tego

nie mamy po prostu. I to dotyczy wszystkich usług społecznych, w tym mieszkania wspomaganego. Wszystko bazuje na projektach, programach, rocznych jakichś tam rozwiązaniach. Nie ma systemowych rozwiązań, które by doprowadziły do... Dobrze wiemy, że usługi społeczne są bardzo ważne, najważniejsze w tym momencie. Państwo opiekuńcze już było i to się już nie wróci, że tak powiem. Zabezpieczenie społeczne jest na tyle dobre, że nie może się więcej rozwijać. I my po prostu dążyć do tego, żeby – nie wiem – była dotacja celowa na usługi społeczne, na jakieś zabezpieczenie ze strony państwa w tym zakresie. Bo tego nie ma możliwości ciągnąć tego tak dłużej, bo wszyscy dojdziemy do jakiego wypalenia, że tak powiem, wypalenia po prostu – ciągle się starać, ciągle pozyskiwać. Niby projekt jest w porządku, a jeden oceni tak, drugi oceni tak.

D8: (...) To jest projekt goni projekt. Żeby zapewnić wsparcie, to jest właśnie tak, jak tu powiedziano. To jest cały czas, brzydko mówiąc, „wstrzeliwanie się” w jakąś propozycję czy PFRONu czy innych instytucji, czy ROPSu czy MRiPS, żeby się dopasować jakby do tego, gdzie jest coś ogłaszane przez państwo i wtedy jakby wpasować kolejną formę mieszkaniową w źródło finansowania.

D4: (...) I mieliśmy głęboką nadzieję, bo na otwarciu wszyscy nam gratulowali, oczywiście zdjęcia sobie robili, więc mieliśmy nadzieję, że te deklaracje składane na otwarciu mieszkania wspomaganego, zaowocują tym, że samorzędy po prostu będą się poczuwać do partycypowania w kosztach. No niestety, życie rozwało nasze marzenia i finał był taki, że proszę Państwa, że przez rok my to mieszkanie dla 16 osób prowadziliśmy ze środków własnych, czyli wypruwaliśmy sobie żyły, żeby pozyskiwać darowizny. Co naprawdę, w dzisiejszych czasach jest coraz trudniej osiągnąć. I myśmy to mieszkanie przez rok prowadzili. Oczywiście, mieszkańcy też partycypowali w kosztach, bo inaczej byśmy rady nie dali. Po roku takiego ... życia, udało nam się, pozytywnie został oceniony nasz projekt w PFRONie i przez 3 lata złapaliśmy stabilność. Bo mieliśmy finansowanie mieszkania wspomaganego ze środków PFRONu w ramach tam któregoś konkursu. I znów – kończy się nam te 3 lata, my składamy nowy projekt do PFRONu, zarząd PFRONu nasz wniosek ocenia pozytywnie, my się cieszymy, bo 3 lata mamy stabilności, a podkarpacki oddział PFRONu nie podpisuje z nami umowy. Bo byli na kontroli i stwierdzili, że część mieszkańców jest głęboko niepełnosprawnych i nie powinna przebywać w mieszkaniu wspomaganym, ponieważ nie osiągnie założonych w konkursie celów.

W przekonaniu uczestników dyskusji usługa społeczna, której fundamentalną cechą powinna być ciągłość i gwarancja jakości świadczenia, wtłoczona została w konkursowe ramy finansowania, co sprawia, że podmioty ją

świadczące – aby zagwarantować bezpieczeństwo beneficjentom – podejmują ogromny wysiłek nie tylko w cyklicznych staraniach pozyskiwania środków w kolejnych edycjach programów finansowania, ale także wypełniają własnymi środkami i działaniami luki w finansowaniu z publicznych środków pomiędzy naborami. Konkursowy charakter finansowania sprawia także, że regularnie oferty poddawane są arbitralnej ocenie, która może się zmienić (i zdarza się, że faktycznie ulega zmianom). Dojmujące jest więc poczucie stałej niepewności czy ta ważna społecznie usługa może być nadal świadczona bezproblemowo. Należy pamiętać, że w tej perspektywie w centrum znajdują się beneficjenci – faktyczna przerwa w finansowaniu oznacza konieczność relegowania ich z mieszkań wspomaganych lub treningowych, co stanowi ogromne obciążenie dla podmiotów świadczących usługę.

Wspomniany pod koniec przytoczonego fragmentu dyskusji wątek zanegowania pozytywnej decyzji wydanej na szczeblu centralnym przez finalny podmiot finansujący na poziomie regionalnym pokazuje, jak poważne konsekwencje może mieć właśnie arbitralność decyzyjna organów przyznających finansowanie. Dla urzędników to jedynie decyzja administracyjna, podczas gdy dla podmiotów prowadzących tego typu mieszkania to konieczność podejmowania dalszych wysiłków na rzecz tłumaczenia projektu, bronięcia wniosków, szukania dodatkowych źródeł finansowania i chronienia beneficjentów przed niekorzystnymi skutkami takiej decyzji. To jest faktyczny sens rekomendacji formułowanej przez uczestników dyskusji – że nie jest problemem uruchomienie mieszkania wspomagane czy treningowe, ale jego konsekwentne utrzymanie na odpowiednim poziomie.

W tym kontekście należy także interpretować dalsze konsekwencje trybu konkursowego finansowania mieszkalnictwa wspomagane i treningowe – pomimo wzrostu najniższej krajowej i wymogu zatrudniania wykwalifikowanych pracowników (pedagogów, osób z wyższym wykształceniem, znajomością komunikacji alternatywnej, często wykonujących czynności medyczne lub okołomedyczne), stawki finansowania z projektów często pozostają na tym samym poziomie przez dłuższy czas. To generuje znaczne koszty i problemy z utrzymaniem kadry.

To jest faktyczna podstawa przekonania zaproszonych ekspertów, że przy deinstytucjonalizacji usług społecznych powinna równolegle przebiegać centralizacja finansowania mieszkań wspomaganych i treningowych. Z ich doświadczenia wynika bowiem, że tryb konkursowy po prostu się nie sprawdza w praktyce. Współpraca z samorządami także pozostawia wiele do życzenia – po pierwsze z racji formalnych ograniczeń wobec finansowania

z tego źródła, a po drugie – ze znacznej zmienności decydentów samorządowych.

9. Oczekiwane formy wsparcia

Oczekiwane formy wsparcia w prowadzeniu mieszkań treningowych lub wspomaganych koncentrują się przede wszystkim na stabilności, systemowości i elastyczności finansowania oraz koordynacji działań, co ma na celu zapewnienie ciągłości i efektywności świadczonych usług. Główne oczekiwane formy wsparcia to:

- Systemowe wsparcie ze strony budżetu państwa: obecnie większość finansowania opiera się na projektach i programach rocznych, co prowadzi do niestabilności i ciągłej konieczności pozyskiwania środków. Podkreślano, że powinno to działać podobnie do planowanej ustawowej asystencji, finansowanej z budżetu państwa, a nie tylko projektowo.
- Centralizacja systemu finansowania przy jednoczesnej deinstytucjonalizacji realizacji usług w terenie, co oznacza, że pieniądze powinny pochodzić z jednego źródła. Uprościłoby to znacząco rozliczenia i sprawozdawczość, umożliwiając organizacjom skupienie się na działaniach skierowanych do beneficjentów.
- Dotacja celowa na usługi społeczne: brakuje takiej formy zabezpieczenia ze strony państwa, co jest postrzegane jako kluczowe dla uniknięcia poczucia wypalenia i zmęczenia wśród osób i organizacji zaangażowanych w prowadzenie tych usług.
- Wieloletnie umowy finansowania: oczekiwane są umowy wieloletnie, z coroczną aktualizacją budżetu, aby zapewnić większą przewidywalność i stabilność.

Koordynacja usług na poziomie ministerialnym i międzyinstytucjonalnym: obecnie brakuje spójnego systemu i koordynacji, co prowadzi do sytuacji, gdzie jedna osoba może korzystać z wielu usług (np. asystencji, mieszkania, placówki dziennej, opieki wytchnieniowej) z różnych źródeł, często dublując wsparcie i marnotrawiąc środki.

Zrozumienie potrzeb i elastyczność w dotowaniu: instytucje dotujące często nie rozumieją specyfiki potrzeb osób z głębokimi niepełnosprawnościami, które wymagają stałej opieki (także w nocy i weekendy), co generuje wysokie koszty zatrudnienia odpowiedniej kadry. Według Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej, wskaźnik zatrudnienia pracowników świadczących usługi wsparcia krótkoterminowego wynosi w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy

nie mniej niż 0,4 na jedną osobę korzystającą z usług wsparcia krótkoterminowego w formie pobytu całodobowego¹¹. Elastyczność w zatrudnianiu personelu: obecnie narzucony jest wymóg zatrudniania personelu na etaty, co przekłada się na większe koszty (związane z Kodeksem Pracy, przerwami itp.). Oczekuje się możliwości uzupełniania etatów umowami zlecenia, co pozwoliłoby na bardziej elastyczne zapewnienie wsparcia w określonych godzinach.

Podsumowanie badania jakościowego

Eksperti podkreślali wyłącznie pozytywne efekty usług mieszkalnictwa treningowego i wspomaganego dla beneficjentów. Są one traktowane jako wysoko zindywidualizowana forma świadczenia szerokiego wachlarza usług społecznych, takich jak usługi asystenckie, rehabilitacyjne, terapeutyczne, aktywizacyjne, dostępne dla kilku beneficjentów jednocześnie. Jest to forma pośrednia między zinstytucjonalizowanym Domem Pomocy Społecznej (DPS), a zdeinstytucjonalizowanymi usługami świadczonymi w miejscu zamieszkania beneficjentów.

Uczestnicy FGI byli zdecydowanie zgodni w swoich opiniach dotyczących mieszkalnictwa wspomaganego i treningowego. Oznacza to, że niezależnie od czasu i skali działania, grupy docelowej czy formalnej formy działania, podmioty świadczące te usługi w województwie podkarpackim doświadczają podobnych wyzwań. Wskazano na odczuwalny brak systemowych rozwiązań i koordynacji na poziomie państwowym, na często zmieniające się, niejasne, nieprecyzyjne, a czasem sprzeczne wewnętrznie ramy prawne, co wiąże się z niestabilnością finansowania i brakiem poczucia bezpieczeństwa w planach działania na dłuższą metę. Dodatkowo, występują bariery związane z akceptacją społeczną i akceptacją ze strony rodziny, zwłaszcza w mniejszych, uboższych społecznościach wiejskich, oraz trudności we współpracy z samorządami gminnymi.

Zaproponowane w dyskusji nad oczekiwanymi formami wsparcia rozwiązania stanowią właściwie zestaw rekomendacji, który warto brać pod uwagę w planowaniu i wdrażaniu procesu deinstytucjonalizacji usług społecznych w województwie podkarpackim:

- systemowe wsparcie ze strony budżetu państwa (centralizacja), w postaci np. dotacji celowej na usługi społeczne;
- wieloletnie umowy finansowania;

¹¹ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej. <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/domy-pomocy-spoecznej-17907301>.

- koordynacja usług na poziomie ministerialnym i międzyinstytucjonalnym;
- zrozumienie potrzeb i elastyczność w dotowaniu;
- elastyczność w zatrudnianiu personelu.

Realizacja powyższych rozwiązań – wedle uczestników FGI – powinna zwiększyć poczucie bezpieczeństwa podmiotów świadczących usługi społeczne przy jednoczesnym odciążeniu ich od obowiązków formalnych i umożliwieniu skupienia się na świadczeniu usług.

Wnioski

Na podstawie wyników badania można zauważyć, że zwiększająca się liczba mieszkań treningowych i wspomaganych nie przekłada się na wzrost liczby beneficjentów wsparcia ani na rozszerzenie katalogu grup, którym jest ono udzielane. Pierwszy ze wspomnianych elementów jest efektem zmiany zapisów rozporządzenia, dotyczących liczby osób mogących przybywać w mieszkaniu treningowym lub wspomagany. Zmniejszona liczba mieszkańców zmusza do działań dostosowawczych, czyli przeniesienia pewnej grupy osób do innego mieszkania. Tworzy to sztuczną aurę rozwoju, powstawania nowych placówek, które widnieją tylko w statystykach. Finalnie wsparcie kierowane jest do tych samych osób. Jest to problem obciążony kosztami finansowymi, które wynikają z konieczności przestrzegania nowych przepisów, bez realnego wsparcia systemowego, na co wskazali respondenci podczas grupowego badania fokusowego. To właśnie kwestie finansowe, związane z dostosowaniem mieszkań do wymogów formalnych, brakiem lokali, kosztami utrzymania mieszkania, są głównym czynnikiem braku rozwoju wsparcia. Nie zmieniły się grupy beneficjentów, którym udzielane jest wsparcie. O ile wyniki Diagnozy Usług Społecznych Województwa Podkarpackiego wskazywały na potrzebę objęcia wsparciem grup dotąd nieuwzględnianych, chociażby osób w kryzysie zdrowia psychicznego, wyniki aktualnego badania ukazują póki co brak wdrożenia rekomendacji. Co ciekawe, dane pokazują gotowość instytucji do świadczenia usług dla wszystkich kategorii osób, jednakże brakuje informacji o ich zainteresowaniu. Może to być związane z kwestią migracji beneficjentów z jednej placówki wsparcia do drugiej. Działalność jednostki uzależniona jest od osób korzystających ze wsparcia, dlatego jednym z wariantów jest niechęć jednostek do skierowania niektórych grup osób do mieszkań treningowych lub wspomaganych. Ważnym elementem analizy jest pozytywna ocena wsparcia w kontekście jego wpływu na umiejętności beneficjentów, takich jak realizacja kontaktów społecznych, załatwianie spraw urzędowych, uczestniczenie w życiu społeczności lokalnej, zaspokajanie codziennych

potrzeb, tj. zakupy, przygotowanie posiłków. Świadczy to o skuteczności wsparcia niezinstytucjonalizowanego, ulokowanego wśród społeczności lokalnej, bez pewnych ograniczeń, którymi cechują się placówki takie jak Domy Pomocy Społecznej. Pozytywnym sygnałem ujawnionym w badaniu jest deklarowana chęć rozwoju wsparcia w wymiarze ilościowym, ale i plany objęcia wsparciem nowych grup beneficjentów. Aby to miało miejsce, niezbędne jest dostosowanie systemowych rozwiązań, wspierających instytucje rozwijające mieszkalnictwo treningowe i wspomagane w pokonywaniu stojących przed nimi wyzwań.

Spis Map

Mapa 1. Liczba mieszkań treningowych i wspomaganych w województwie podkarpackim w podziale na powiaty	11
Mapa 2. Plany wdrożenia wsparcia przez podkarpackie jednostki w skali powiatów	26

Spis Tabel

Tabela 1. Typ wsparcia realizowanego przez podkarpackie jednostki	11
Tabela 2 Dane dotyczące wsparcia w ujęciu kategorii beneficjentów. Stan na czerwiec 2025 r.	15

Spis Wykresów

Wykres 1. Liczba jednostek prowadzących mieszkania treningowe i wspomagane dla konkretnej grupy beneficjentów N=21	13
Wykres 2. Średni deklarowany czas pobytu beneficjentów w mieszkaniu treningowym i wspomagany, według kontraktu mieszkaniowego N=21	16
Wykres 3. Źródła finansowania mieszkań wspieranych N=21	17
Wykres 4. Czynniki wpływające na rozwój wsparcia w formie mieszkań treningowych i wspomaganych w województwie podkarpackim N= 21	18
Wykres 5. Ocena efektywności świadczenia usług w mieszkaniu treningowym lub wspomagany, względem świadczenia ich w placówkach pomocy społecznej N=21	19
Wykres 6. Czynniki, wpływające na lepszą ocenę efektywności świadczenia usług w mieszkaniu treningowym i wspomagany, względem świadczenia ich w jednostkach pomocy społecznej N=14	20
Wykres 7. Wpływ wsparcia w formie mieszkań treningowych lub wspomaganych na rozwój poszczególnych umiejętności beneficjentów N=21	21
Wykres 8. Czynniki wpływające na brak wdrożenia wsparcia w formie mieszkań treningowych lub wspieranych N=169	23
Wykres 9. Czy podczas udzielania wsparcia pojawiły się utrudnienia w jego świadczeniu? N=21	24
Wykres 10. Wpływ czynników na utrudnienia w świadczeniu wsparcia N=7	24
Wykres 11. Czy w Pani Pana gminie/powiecie zdarza się, że beneficjenci mieszkań treningowych lub wspomaganych rezygnują z tych usług N=21	25
Wykres 12. Plany rozwinięcia/wdrożenia usług mieszkań treningowych lub wspomaganych przez podkarpackie jednostki N=169	26

Wykres 13. Liczba jednostek, które planują wdrożyć wsparcie dla konkretnej grupy beneficjentów 27

Bibliografia

1. Ministerstwo Rodziny, P. i. (2024). Statystyka za rok 2024,
2. Maison D., Zogniskowane wywiady grupowe, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004,
3. Rewiński, J. L. (2021). Polskie Towarzystwo Polityki Społecznej, Mieszkalnictwo chronione – analiza potrzeb na Mazowszu. Warszawa,
4. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie. (2023). Diagnoza usług społecznych województwa podkarpackiego z 2023 . Rzeszów,
5. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej,
6. System Informacji Prawnej LEX, Mieszkania treningowe i wspomagane,
7. Rozporządzenia Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 30 października 2023 z dnia 30 października 2023 r. w sprawie mieszkań treningowych i wspomaganych. Mieszkania treningowe i wspomagane. - Dz.U.2023.2354 – OpenLEX.